

Didactief Special

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

4

Mascha Enthoven
'Pedagogiek zit in alle
onderwijs verweven'

6

Religieuze idealen
Marietje Beemsterboer
onderzoekt de praktijk

10

Rekenen opent deuren
Betoogt lerarenopleider
Theo van den Bogaart

De Pedagogische Opdracht

Onderzoek, bespreek en
ervaar wat je beoogt

Colofon

Deze special is gemaakt in samenwerking met en gefinancierd door Hogeschool Inholland, lectoraat De Pedagogische Opdracht. Kijk op www.inholland.nl.

Coördinatie en eindredactie:

Femke de Wild (Didactief)

Coverfotografie: Shutterstock

Vormgeving: FIZZ I Digital Agency – www.fizz.nl

Aan deze special werkten mee:

Joost Bataille, Winnifred Jelier, Carolien Nout, Doret de Ruyter, Stijn Rademaker, Peter Zonneberg. Vanuit Hogeschool Inholland: Marietje Beemsterboer, Rianne Bosland, Colleen Clinton, Peter Elshout, Mascha Enthoven

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van *Didactief*, Panamalaan 1L, 1019 AS Amsterdam, tel. 06 20 61 20 70, www.didactiefonline.nl, marreveld@didactiefonline.nl

De redactie dankt de volgende sponsor:

Onderzoek en publicaties

Meer weten over de onderzoeken van lectoraat De Pedagogische Opdracht? Kijk hiervoor op de website van Hogeschool Inholland via de QR-code. Ook tref je daar links naar de diverse publicaties over de thema's van het lectoraat.

De Pedagogische Opdracht

In het onderwijs krijgen leerlingen niet alleen kennis aangereikt, maar vormen zij zich geleidelijk tot individuele persoonlijkheden. In dit proces speelt de leerkracht een essentiële rol. Het lectoraat De pedagogische opdracht van Hogeschool Inholland stimuleert en begeleidt leerkrachten en andere onderwijsprofessionals deze rol meer naar zich toe te trekken en te onderbouwen.

4

Bewust pedagogisch

Lector **Mascha Enthoven** onderzoekt met leraren in opleiding, bevoegde leraren en schoolteams manieren om pedagogiek te verankeren in hun werk voor de klas.

6

Religieuze idealen

Kritische reflectie en benoemen wat je met z'n allen wilt bereiken; daarom draait het onderzoek van **Marietje Beemsterboer**. Directeur Yusuf Altuntas van islamitische **basisschool Elif** doet mee.

10

Rekenen opent deuren

Hoe zorg je dat leerlingen goed sommen kunnen maken én dat het rekenwiskundeonderwijs bijdraagt aan hun persoonlijke ontwikkeling? **Theo van den Bogaart** adviseert.

En verder:

3 Voorwoord **8** Spiegels en vensters **12** Samen opleiden
14 Kansen in context **16** Spreken uit ervaring

Aandacht voor details

Doret de Ruyter is hoogleraar
educatie aan de Universiteit
voor Humanistiek.

In het Engels bestaat de uitdrukking *The devil is in the details*, maar, zo leerde ik al ‘googelend’, oorspronkelijk luidde de uitspraak *Der liebe Gott steckt im Detail*. Aan de filosoof Nietzsche wordt de verandering toegeschreven – die had het niet zo op met God. Ook meende hij dat ‘gewone mensen’ niet tot het goede geneigd zijn. Wat het laatste betreft laat de speciale uitgave van en over het lectoraat De pedagogische opdracht van Hogeschool Inholland zien dat dit voor leraren toch een grove misvatting is (net zoals dat voor de uitvoerders van de andere genoemde noodzakelijke beroepen overigens het geval is).

Wat mij echter vooral treft in deze special, is dat het inderdaad de details in het beroep van leraren zijn die ertoe doen. Niet alleen de hoeveelheid details waarmee een leraar rekening moet houden als die bijvoorbeeld tijdens een les rekenen pedagogische mogelijkheden ziet. En niet alleen de subtiele signalen van leerlingen waarnaar een leraar goed moet kijken om te zien wat er echt schuilgaat achter bepaald gedrag. Maar ook hoe details er altijd toe *kunnen* doen – welk verschil de aandacht voor details kan maken. Dat kan ‘m in het gewone zitten door bijvoorbeeld, bijna onopvallend, met een aai over de bol een leerling te complimenteren of met een knipoog iets te relativeren. Maar ook in het bijzondere, door een leerling extra in de gaten te houden omdat er thuis problemen zijn.

‘Het zijn de
details die
ertoe doen’

Het lectoraat laat zien hoe belangrijk pedagogisch en onderwijskundig onderzoek naar details is. En dan niet zozeer de details van de uitkomsten van toetsen of vragenlijsten. Die moeten natuurlijk ook correct zijn én correct geïnterpreteerd worden om goede beleidsmatige beslissingen te kunnen nemen. Maar ook, of wellicht juist, de details van het handelen van leraren, waarvan altijd een pedagogische invloed uitgaat. Die vragen meer aandacht van onderzoekers dan er tot nu toe is.

Tot slot. Alledaagse details zie je gemakkelijk over het hoofd – toekomstige leraren moeten dan ook in hun opleiding oog leren krijgen voor die details én hoe zij die pedagogisch kunnen inzetten. Tevens moeten de details beter gezien en meer gewaardeerd worden door buitenstaanders. Niet alleen door ambtenaren en politici, maar ook door schoolleiders, ouders, kortom door alle betrokkenen bij het onderwijs. Want als je doorhebt dat leraren met liefde aandacht schenken aan de details, zie je pas echt hoe belangwekkend hun werk is. ■

‘Pedagogiek zit in alle onderwijs verweven’

Mascha Enthoven onderzoekt binnen haar lectoraat aan de Hogeschool Inholland met leraren in opleiding en schoolteams hoe zij pedagogiek kunnen verankeren in hun werk voor de klas.

In jouw werk staat ‘de pedagogische opdracht’ centraal. Wat houdt dat in?

‘Pedagogiek zit in alle onderwijs verweven. Leraren, onderwijsassistenten, schoolleiders, conciërges, allemaal willen zij iets voor kinderen betekenen. Zij hebben daar een beeld bij, meestal niet heel expliciet of bewust, maar ze handelen er wel naar. Ze vormen leerlingen dus. Dat gaat over kennis en vaardigheden opdoen, maar ook over vertrouwen in de wereld, of in volwassenen. Het is belangrijk als schoolteam te expliciteren wat je met die vorming beoogt.’

Moet je dat samen doen of is dat een zaak van de individuele leraar?

‘Zolang je er niet over praat met elkaar, is dat heel individualistisch. Je hoort docenten, schoolteams en zelfs onderwijsinspecteurs wel zeggen dat ze elkaar altijd vinden in het feit dat ze “het goede” willen voor

leerlingen. Maar wat dat is, verschilt nogal per leerkracht. Wat heeft een kind dat opgroeit in armoede nodig om volwassen te worden? Wanneer is een volwassen mens “goed”? Leraren denken daar vaak niet hetzelfde over. We helpen scholen om te onderzoeken wat ze in hun specifieke context willen bereiken.’

Scholen verschillen in Nederland behoorlijk van elkaar: islamitisch, reformatorisch. Maakt dat het niet moeilijk?

‘Wij werken samen met scholen met een sterk religieuze identiteit. In de media wordt gemakkelijk gezegd dat wat daar gebeurt, niet past bij wat de maatschappij wil. Toen wij een leraar van een reformatorische school vroegen welke opdracht zij ervaarde, zei ze heel duidelijk: “Waar het mij om gaat, is dat de kinderen vanuit hun hart God gaan dienen.” Maar ze wilde kinderen ook leren omgaan met andersdenken. Ze zei: “Daar hebben de reformatorische scholen nog veel te winnen.” Je kunt als docent prima werken vanuit de religieuze identiteit van de school – in dit geval de reformatorische – maar pas door dit handelen kritisch met elkaar te onderzoeken, wordt duidelijk wat ieder daarmee bedoelt. Zo kun je ook bespreken hoe je standpunt over een maatschappelijk thema als seksuele diversiteit tot uiting komt in dit handelen. Vervolgens kun je als team bepalen wat je wilt bereiken en hoe je dat gaat doen.’

Zijn scholen niet liever bezig met taal en rekenen?

Het leren van taal en rekenen is óók pedagogisch omdat het nodig is om later als volwassene in de wereld te kunnen zijn op een prettige en betekenisvolle manier. Tegelijkertijd moet je de pedagogiek goed snappen om die te kunnen benutten in je lessen taal en rekenen.

4 Leestips over de theorie

Jere Brophy, Max van Manen en Donald Alan Schön (en anderen) hebben de basis gelegd voor de manier waarop het lectoraat De pedagogische opdracht werkt. Hun bekendste boeken zijn *Teaching problem students* (Brophy, 1996), *On the Epistemology of Reflective Practice*.

Teachers and Teaching: theory and practice (Van Manen, 1995). Schön schreef onder meer *The Reflective Practitioner: how professionals think in action* (1984). Mascha Enthoven publiceerde zelf onder andere *Bedachtzaamheid na actie: leraar willen zijn vanuit een krachtig collectief* (2020). Kijk voor een eerder interview met Mascha Enthoven op didactiefonline.nl.

Mascha Enthoven:
'Kruip niet achter
een bureau voor
het schrijven van
een rapport, maar
begeleid je team
en dicht de kloof
tussen lesgeven en
wetenschap.'

Kost deze manier van werken niet te veel tijd?

'Integendeel. Veel scholen werken aan hun missie of doen aan visieontwikkeling en schrijven dat op in een jaarplan. Vervolgens moeten die waarden in de organisatie gaan leven. Dat is soms lastig. Wij draaien deze werkwijze om. Wij vragen leerkrachten wat ze op een dag doen en om daarvan aantekeningen te maken. Zo halen ze situaties in de klas naar boven die ze met hun team kunnen bespreken. Hoe hebben ze gehandeld en welke waarden of overtuigingen blijken daaruit? En staan zij daar inderdaad achter? Zo werken we vanuit de praktijk en spreken we leerkrachten op hun professionaliteit aan. Schoolbesturen willen graag de professionaliteit en zelfredzaamheid van hun lerarenteams verbeteren. Ze zijn het beu om afhankelijk te zijn van externe bureaus voor bij- en nascholing of visieontwikkeling. Besturen zijn enthousiast.'

Welke rol speelt onderzoek in jullie werkwijze?

'Leraren zijn geen onderzoekers, maar we stimuleren wel hun reflectieve en onderzoekende vermogen. Het team onderzoekt en ontwerpt ook oplossingen en gebruikt daarbij wetenschappelijke bronnen. Door dit stelselmatig te doen, verbetert de professionele pedagogische cultuur in de school.'

Hebben alle teamleden dezelfde rol?

'Het zijn allemaal "reflectieve leraren", maar elk team wordt geleid door een onderzoekende leraar. Dat kan een masteropgeleide collega zijn, iemand van de universitaire pabo of met een hbo-master "Leren en Innoveren". Wij zeggen: als je graag wetenschappelijk bezig bent, kruip dan niet achter een bureau om een rapport te schrijven, maar begeleid je team en onderzoek de ervaringen van je collega's. Hiermee dicht je de kloof tussen het lesgeven en de wetenschap.'

Biedt een focus op de pedagogische opdracht ook mogelijkheden bij een actueel dossier als kansengelijkheid?

'Juist! Op scholen in wijken waar veel kinderen in armoede of stress opgroeien, onderzoeken we wat docenten bezighoudt en wat er speelt in en rond de klas. Leraren voelen daar vaak onmacht: ze kunnen wat in de maatschappij krom is, niet in de klas even rechte trekken. Ook worden ze in deze wijken extra op de proef gesteld. Zo kunnen boze ouders die hun vertrouwen in de maatschappij zijn verloren, de leraar zien als vertegenwoordiger van die maatschappij en hun woede en onmacht op school uiten. Maar zo'n leraar heeft vaak wel scherp voor ogen wat deze kinderen nodig hebben om verder te komen. Dit mogelijk maken vraagt stellingname van het hele schoolteam in wat de school wil bereiken en hoe, zowel naar het schoolbestuur, als naar ouders en inspectie. Vervolgens moet het team deze keuzes en het handelen dat daaruit voortkomt kritisch willen onderzoeken op resultaten en gevolgen. Het heeft dan wel stevig leiderschap en steun nodig.'

**'Verwoord wat je
voor ogen hebt'**

Kan een focus op de pedagogische opdracht het beroep van leraar ook aantrekkelijker maken?

'Ik hoop dat mensen zich gaan realiseren dat leraren een fikse verantwoordelijkheid dragen. Als een kind iets niet begrijpt, iets spannend vindt of in een bedreigende situatie zit, dan is de natuurlijke gedachte van een kind: een volwassene zal me wel helpen. Leraren vervullen deze rol. Dat moeten we meer op waarde gaan schatten. Het is belangrijk dat mensen gaan zien dat het leraarschap bij uitstek geschikt is voor degenen die in staat zijn de gelaagdheid van het vak te bevatten en te belichamen in de interactie met het kind: voor de groten der aarde.' ■

Religieuze idealen in de praktijk

Kritische reflectie en benoemen wat je met z'n allen wilt bereiken; daarom draait het onderzoek van **Marietje Beemsterboer**. Basisschool Elif neemt deel aan dit onderzoek. Beemsterboer en de directeur vertellen over religieuze en vrije vorming op een islamitische school.

Hoe proberen sterk religieuze scholen om te gaan met wat er vanuit de samenleving op hen afkomt? Dit is een vraag die Marietje Beemsterboer, docent en onderzoeker aan Hogeschool Inholland, fascineert. Ze onderzoekt wat leerkrachten op reformatorische, evangelische, en joodse scholen als hun pedagogische opdracht ervaren, hoe ze omgaan met het religieuze vormingsideaal op hun school, en hoe ze tegelijk ruimte geven aan de vrije vorming van kinderen. Ook islamitische basisschool Elif in Amsterdam doet mee. Directeur Yusuf Altuntaş kende Beemsterboer al van haar promotieonderzoek naar islamitische scholen. 'Marietje kent het islamitische onderwijs in de volle breedte. Dus we hoeven haar niet uit te leggen hoe wij in elkaar zitten. Maar we vinden het ook prettig dat een wetenschapper kijkt naar onze dagelijkse praktijk. Dat leidt tot zelfreflectie. En eigenlijk is

het ook een soort interview die ik niet hoeft in te kopen.' Beemsterboer vult hem aan en wijst op de wet 'Meer ruimte voor nieuwe scholen' waarin het begrip 'richting' is geschrappt. 'Je zei me eens dat deze veran-

dering je als religieus bijzondere school motiveert te benoemen wat jullie bijzonder maakt, ook los van jullie islamitische achtergrond. Daarop bezint de school zich onder andere in dit onderzoek.' De ontwikkeling van Elif geeft daar aanleiding toe. 'In het islamitisch onderwijs werken ook veel

'Onderwijs kun je niet van tevoren programmeren'

Yusuf Altuntaş is directeur van islamitische basisschool Elif in Amsterdam, een van de scholen die meewerken aan het onderzoek van Marietje Beemsterboer.

niet-moslimleerkrachten, bij ons op school zijn dat er dit jaar vier van de acht. Dit jaar hebben wij voor het eerst ook drie niet-moslimleerlingen op school,' vertelt Altuntaş. 'En de verwachting is dat het er meer zullen worden. Wat doet dat met het handelen van onze leerkrachten? En wat zijn de verwachtingen van de ouders van deze kinderen? Het is een nieuwe realiteit waar we mee te maken hebben. We vinden het normaal als een moslimkind naar een openbare school gaat, maar een niet-moslimkind op een islamitische basisschool zou ook normaal moeten zijn. Ik zou er voor willen zorgen dat het dat wordt.'

Werkwijze

Om een beeld te krijgen van de kwesties waarmee leerkrachten worstelen, heeft Beemsterboer het team van Elif gevraagd om notities te maken. Leraren maakten bijvoorbeeld een aantekening als ze het gevoel hadden dat iets in hun les raakte aan datgene wat zij zien als kenmerkend voor hun school. Dat kan voor iedere leraar anders zijn. Het onderzoek fungeert als een soort hefboom. 'Ik wil dat leraren kenmerkende momenten verzamelen en die samen bespreken. Ik geef ze daarbij input uit wetenschappelijk onderzoek en uit wet- en regelgeving, denk bijvoorbeeld aan de nieuwe wet op burgerschapsonderwijs. Doel is dat ze op basis daarvan hun handelen in de klas verbeteren.' Beemsterboer vertraagt als het ware en bevraagt wat er in de klas allemaal gebeurt. Ze stelt kritische vragen over gebeurtenissen of gemaakte keuzes die voor medewerkers van een school met een sterk religieuze identiteit vanzelfsprekend zijn. 'Dit bevragen helpt leraren om onder woorden te brengen waarom ze doen wat ze doen,' vertelt Beemsterboer. Uiteindelijk probeert ze een meer reflectieve en onderzoekende cultuur in de school te bewerkstelligen, waardoor het team leert bewustere keuzes te maken en oplossingen te vinden voor lastige situaties.

Onderwijspraktijk

Uit de eerste notities van Elif kwamen praktische vragen bovendien. Hoe leren we kinderen omgaan met feedback? Hoe gaan we om met het groeiend aantal NT2-leerlingen? En hoe gaan we om met niet-moslimleerlingen? 'Met de ouders is bijvoorbeeld afgesproken dat deze leerlingen niet hoeven deel te nemen aan de godsdienstlessen,' vertelt Beemsterboer. 'Hoe gaat dat in de toekomst als er meer van deze kinderen zullen zijn?' Altuntaş wijst nog op een andere kant van de vraag. 'Je moet ook theologisch kijken. Wat zegt de islam hierover?'

Beemsterboer: 'Maar je wilt als leraar wel eenheid in je klas en geen leerlingen isoleren.' Juist dat levert volgens haar spanning op. 'Want als leerkracht wil je ook dat de leerlingen een groep vormen die eenheid en veiligheid ervaart, waarin ze allemaal de ruimte hebben om zichzelf te zijn.' Het schoolteam denkt nu verder na over deze kwestie.

Om het gesprek over dit soort zaken te bevorderen gebruikt Beemsterboer zogenoemde ervaringsreconstructies, gesprekken waarin iedereen terugkijkt en zijn of haar perspectief kan delen. 'Dat was een boeiend gesprek,' blikt Altuntaş terug. 'En het was onvoorspelbaar. Dat is precies wat het onderwijs voor mij zo leuk maakt, namelijk dat je het niet van tevoren kunt programmeren.' 'Wat tijdens die ervaringsreconstructie over deze specifieke kwestie bleek,' haakt Beemsterboer aan, 'is dat er binnen de islam geen dwang is in religie. Je kunt leerlingen niet dwingen bijvoorbeeld om het gebed uit te spreken of om een hoofddoek te dragen.' Het team verzamelt voorbeelden van manieren waarop leraren met niet-moslimleerlingen omgaan en zal dat vervolgens vertalen naar afspraken die voor de hele school gelden. 'Uiteindelijk,' stelt Altuntaş, 'bepalen de leerkrachten voor 85 procent de kwaliteit van het onderwijs. Dan wil ik hun graag de ruimte geven om mee te praten over dit soort strategische vraagstukken. Dat maakt dit onderzoek voor ons zo waardevol: het werkt door in de hele school.' ■

'Je wilt eenheid in je klas en geen leerlingen isoleren'

Lees meer over het thema 'Vrijheid van onderwijs' op inholland.nl.

Meesterlijk met mensen

Persoonsvorming aan de pabo. Hoe ziet dat eruit? Tijdens hun stage hielden pabo-studenten van Inholland die het keuzeonderwijs 'Meesterlijk met mensen' volgden een dagboek bij. Ze beschreven ervaringen, reflecteerden daarop en kregen feedback. De fragmenten – waarvan er hier drie zijn geselecteerd – geven een bijzondere inkijk in de praktijk. Elk fragment bestaat uit drie lagen: de 'ervaring' van het moment, de 'spiegel' waarin de student op het moment terugkijkt en een 'venster' waarin de begeleidende onderzoekers aangeven waarom de ervaring in hun ogen waardevol was.

Fenne ging niet staan

Groep 4/5

Ervaring

Vanochtend gaf ik biologieles. Als werkvorm had ik een debat toegevoegd. Ik had een aantal stellingen bedacht met betrekking tot de longen, de gezondheid hiervan en de invloed van roken op de longen. Een van deze stellingen zorgde voor een interessant gesprek tussen de leerlingen: *Alleen speciale tabakswinkels zouden sigaretten mogen verkopen*. Van tevoren hadden we afspraken gemaakt met betrekking tot het debatteren, zodat de leerlingen zelfstandig in debat konden gaan.

Het grootste deel van de groep was het eens met de stelling en ging dus staan. Alleen Fenne bleef zitten. Jens vroeg haar waarom, want hij wist dat haar vader rookt. Het leek hem juist fijn als haar vader niet overal sigaretten zou kunnen kopen, zodat hij misschien zou stoppen met roken.

Fenne vertelde toen aan de klas dat, wanneer haar vader langere tijd niet kan roken, hij sneller boos wordt. Ze gaf een aantal voorbeelden en concludeerde dat ze daarom liever heeft dat je overal sigaretten kan kopen, zodat haar vader niet te lang zonder zou hoeven.

Hoewel ik bekend ben met de achtergrondsituatie van Fenne en haar ouders, vond ik het choquerend om dit te horen van een kind. Ik wist niet goed wat ik moest zeggen en viel stil. Haar klasgenoten wisten wel iets te zeggen. Sommigen gingen mee in het gevoel van Fenne en anderen veranderden hun mening bij de stelling. Er ontstond een gevoel van saamhorigheid.

Spiegel

In het moment zelf heb ik weinig tot niet gehandeld. Ik was als het ware bevroren en wist geen goede houding aan te nemen. In deze situatie maakte dat echter niet uit. De kinderen hadden de regie en behielden die, ondanks de heftige lading van Fennes aandeel in het debat. Toch zou ik de volgende keer willen dat ik wel een aandeel weet te leveren aan zo'n gesprek. Ik zou een luisterend oor willen bieden, zodat de leerlingen weten dat ze altijd bij mij terecht kunnen. Ik wil een gevoel van veiligheid en openheid creëren voor mijn leerlingen.

Venster

Is het erg dat je als juf niet altijd weet wat je moet zeggen? Deze leerkracht vindt zelf van wel. Ze twijfelt of ze aan het gesprek had moeten deelnemen, bijvoorbeeld door kinderen erop te wijzen dat roken slecht voor je is. Maar je kunt je afvragen of dat nodig is. Ze heeft haar aandeel geleverd door een sfeer te creëren waarin Fenne durfde te vertellen over haar thuissituatie en waarin de klas haar serieus nam. Dat de juf zelf bevroor, gaf misschien wel juist de ruimte die de klas nodig had.

In *De Pedagogische Opdracht. Het basisonderwijs in spiegels en vensters* zijn zo'n veertig dagboekfragmenten gebundeld van geanonimiseerde pabo-

studenten van Hogeschool Inholland die het keuzeonderwijs 'Meesterlijk met mensen' volgden. Peter Elshout en Mascha Enthoven stelden het boek samen. Het is gratis te bestellen via clavisbooks.com.

Op de instructietafel

Groep 3

Ervaring

Simone vierde haar verjaardag in de klas. Dit doen wij altijd uitgebreid met veel liedjes en een traktatie. De jarige mocht alleen op de instructietafel staan terwijl de klas haar toe zou zingen. Ze ging op de tafel staan, maar wist zich geen houding te geven. Ze keek rond, iedereen zong voor haar en klapte mee. Maar ze zei niets en bleef stokstijf staan.

Ik ben naar haar toegegaan en heb gevraagd waar ze zelf wilde staan of zitten, zodat zij zich prettig zou voelen en kon genieten van het feest. Zij wilde graag op haar stoel zitten met haar vriendin naast haar. Ik heb haar dit meteen laten doen. Ze ging zitten en begon mee te zingen.

De andere kinderen begonnen te roepen dat ze moest gaan staan. Ik heb de muziek zachter gezet en rust gevraagd in de klas. Toen heb ik uitgelegd dat niet elk kind het fijn vindt om te gaan staan en boven de klas uit te kijken. Je kan op zoveel manieren genieten, het is aan de persoon zelf om aan te geven wat voor diegene werkt. De klas nam het goed op en ze gingen door met zingen. Hierna mocht Simone haar traktatie uitdelen. Dit deed zij stralend.

Spiegel

Simone was direct al ongelukkig. Eigenlijk had ik haar nooit naar de tafel moeten vragen. Uiteindelijk heb ik het goed opgelost voor haar, maar ik trek hier zeker lering uit. Ik zal voortaan van tevoren vragen of de leerling op tafel wil staan of wil blijven zitten. Op deze manier voorkom ik een onveilige sociale situatie die je een kind niet wilt aandoen.

Venster

Op tafel mogen staan terwijl de hele klas voor je zingt is voor het ene kind een droom die uitkomt, maar voor de andere een regelrechte nachtmerrie.

Deze leerkracht voelt hoe dit meisje de situatie beleeft. Ze leest dit af aan haar lichaamshouding, haar mimiek, haar stilte. Het lijkt of ze door het uiterlijk heen even in het hoofd van het kind kan kruipen. Zonder ook maar te twijfelen, vraagt ze wat het meisje zelf zou willen en maakt ze er een korte, krachtige les van voor de hele klas. Je kan op zoveel manieren genieten, het is aan de persoon zelf om aan te geven wat voor diegene werkt. Want de juf kan niet altijd in je hoofd kruipen!

Knuffel nodig

Groep 4

Ervaring

Het was tijd voor de kinderen om naar huis te gaan. De leerlingen mochten hun jas en tas pakken en kwamen daarna nog even in de kring zitten. Een leerling kwam naar me toe en vertelde me dat Mario op de gang water uit zijn beker op de mat aan het gieten was. Ik ging in eerste instantie naar de gang om het gedrag van Mario te corrigeren, maar zodra ik hem zag staan, ging mijn hart naar hem uit. Mario heeft een moeilijke thuissituatie. Het is een lieve jongen, maar hij is erg getraumatiseerd. Gelukkig heeft hij het wel erg naar zijn zin op school.

Naar aanleiding van zijn sombere gezicht besloot ik om toenadering te zoeken. Het gedrag dat hij liet zien, komt waarschijnlijk voort uit de dingen die hij heeft meegemaakt. Ik legde mijn hand op zijn schouder en vroeg hem hoe hij zich voelde. Hij keek alleen maar verdrietig. Ik vroeg of hij een knuffel nodig had en hij pakte me meteen stevig vast. Terwijl we knuffelden, heb ik hem laten weten hoe goed hij het doet op school en hoe fijn ik het vind dat hij bij ons in de klas zit. Daarna hebben we samen zijn tas ingepakt en zijn we terug naar het lokaal gegaan.

Spiegel

Ik ben tevreden met de manier waarop ik heb gehandeld. Misschien had de leerling op een bepaalde manier straf verdiend, maar dat was niet wat hij nodig had. Ik denk dat de keuze voor een knuffel in plaats van straf de juiste was.

Venster

Dit moment toont de pedagogische opdracht in een notendop. Aanvoelen wat een kind nodig heeft, en durven handelen op basis daarvan. Betekent dit dat we vanaf nu moeten knuffelen in plaats van corrigeren? Niet per se. Soms heeft een kind juist correctie nodig, en is dat wat goed is. Er is geen recept, geen didactiek voor het vervullen van de pedagogische opdracht. Dat maakt het zo ingewikkeld en zo mooi tegelijk.

Rekenen opent deuren

Hoe zorg je dat leerlingen goed sommen kunnen maken én dat het reken-wiskundeonderwijs bijdraagt aan hun persoonlijke ontwikkeling? Advies komt van lerarenopleider en onderzoeker **Theo van den Bogaart**.

Door laaggecijferdheid kunnen mensen geïsoleerd raken

Afrekenen bij de kassa of een tabel ontcijferen in de krant. Kunnen rekenen is onlosmakelijk verbonden met goed kunnen meekomen in de maatschappij. 'Daarvoor is vaardigheid belangrijk, maar ook de bereidheid om naar kwantitatieve informatie te kijken en hierover

na te denken,' zegt Theo van den Bogaart, lerarenopleider (eerste en tweede graads) bij de Hogeschool Utrecht en als onderzoeker verbonden aan het lectoraat De

pedagogische opdracht van Hogeschool Inholland. 'Maar dat beseft niet iedereen. Voor je ontwikkeling als mens is het belangrijk dat je ervaart dat rekenen deuren opent en je wereld verrijkt.'

Van den Bogaart, die als docent wiskunde-natuurkunde voor de klas stond en sinds 2009 lerarenopleider is, pleit voor reken-wiskundeonderwijs met expliciete aandacht voor de pedagogisch vormende waarde ervan. 'Het gaat mij niet om een totale omwenteling van wat we nu doen, maar om een verdieping waarbij leraren meer oog krijgen voor hoe rekenen-wiskunde kan bijdragen aan de ontwikkeling van een leerling tot burger.'

Laaggecijferd

Zijn pleidooi komt niet uit de lucht vallen. Basisschoolleerlingen presteren gemiddeld weliswaar goed als het om rekenen-wiskunde gaat, laat internationaal vergelijkend TIMSS-onderzoek zien: de meeste leerlingen in Nederland halen eind groep 6 het basisoniveau. Sinds 2015 is dit niveau zelfs licht gestegen. Maar tegelijkertijd vinden rond de twee

miljoen mensen in Nederland het lastig om getallen te interpreteren en kwantitatieve problemen op te lossen. De meest alledaagse activiteiten kunnen dan een uitdaging zijn, zoals klokkijsen of een online betaling doen. Door hun laaggecijferdheid kunnen deze mensen zich buitengesloten voelen en geïsoleerd raken.

Kritische reflectie

Meer aandacht voor de vormende waarde van rekenen-wiskunde kan helpen om het tijt te keren, denkt Theo van den Bogaart. Hoe? De eerste stap is om stil te staan bij de vraag hoe je als leraar zelf over rekenen-wiskunde nadentkt. Van den Bogaart: 'Dit bepaalt immers waar je in de lessen nadruk op legt. Door de hoge toetsdruk ben je misschien geneigd om snel en foutloos rekenen te prioriteren. Maar denk ook na over de vraag hoe je ervoor kunt zorgen dat leerlingen zelfvertrouwen, doorzettingsvermogen of rekenplezier kunnen ontwikkelen bij rekenen.' Ruim daarnaast tijd in om kinderen kritisch over rekenproblemen te laten nadenken. 'Stel klassikaal vragen als: Waarom is het eigenlijk nuttig om een bepaalde som uit te rekenen? In welke situaties kun je er wat aan hebben? Zijn er ook andere manieren om de som aan te pakken? Waardoor is een bepaalde som lastig?' Met dit soort vragen help je leerlingen zelfstandig over rekenkundige kwesties na te denken en antwoorden te interpreteren, denkt Van den Bogaart: 'In een tijd waarin veel berekeningen door computers gedaan worden, is dat laatste van niet te onderschatten waarde.'

Betere feedback

Ook raadt Van den Bogaart aan om bewuster te kijken naar de individuele omstandigheden van een leerling. 'Stem je feedback af op waar het kind op dat moment staat, en kijk daarbij niet alleen naar de rekenvaardigheden, maar ook naar de persoon.' Hij noemt dit 'feedbackgeletterdheid': rekening houden met factoren als de thuissituatie en de culturele achtergrond die meespelen in de vraag hoe een kind het doet en waar het moeilijkheden ervaart. 'Sommige leerlingen worden bijvoorbeeld door hun ouders onder druk gezet om hoog te presteren, waardoor ze onzeker raken. Het is dan belangrijk om tegengas te geven. Bespreek bijvoorbeeld met een leerling wat er naar jouw idee gebeurt en denk mee over hoe het anders kan.'

Kansengelijkheid

Meer aandacht voor de pedagogische waarde van rekenen-wiskunde kan leiden tot meer kansengelijk-

Wist je dat...

- ... 'scaffolding' een goed middel is om leerlingen te helpen met het talige aspect van rekenen-wiskunde? Herformuleer bijvoorbeeld wat ze zeggen. Vraag om onjuiste formuleringen te verbeteren ('Hoe kun je dat ook zeggen?'). Herhaal goede formuleringen (Keijzer ea, 2015).
- ... kinderen min of meer vanzelf de basis van rekenen leren net als bij taal? Maar om hun rekenvaardigheid verder te ontwikkelen hebben ze de hulp van de leraar nodig (Groenestijn ea, 2011).
- ... je kleuters op het rekenonderwijs kunt voorbereiden? Laat ze bijvoorbeeld tijdens spelletjes oefenen met getallen en hoeveelheden (Kaskens & Bakker, 2009).
- ... de 'wiskundeknobbel' niet bestaat? Of iemand goed is in rekenen en wiskunde, hangt vooral af van de intrinsieke motivatie (Murayama ea, 2012).

Kijk voor het bronnenoverzicht bij dit artikel op didactiefonline.nl.

heid, benadrukt Van den Bogaart. 'Uit onderzoek van Corine van den Boer en Koeno Gravemeijer blijkt bijvoorbeeld dat in het rekenonderwijs aan taalzwakke leerlingen de nadruk soms vooral ligt op het volgen van procedures. Hierover valt immers gemakkelijker te communiceren.

Leraren doen dat dus vaak om kinderen te ontlasten, maar onthouden hen zo helaas het perspectief dat rekenen op de wereld kan bieden.'

'Het is belangrijk dat je ervaart dat rekenen je wereld verrijkt'

Juiste vragen

De komende tijd gaat Van den Bogaart met collega's diepgaander onderzoeken hoe je als leraar goed kunt aansluiten op de individuele behoeften van een leerling. 'Als leraar is het belangrijk dat je de "juiste vragen" stelt om te kunnen bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen. Maar welke kwaliteiten heb je daar precies voor nodig in het reken-wiskundeonderwijs en wat zijn de juiste vragen dan? Daar willen we de komende tijd graag duidelijkker antwoord op krijgen.' ■

Van leraren-opleiding naar partnerschap

Binnen de Noord-Hollandse Samenscholing bezoeken leraren in opleiding een dag in de week een basisschool om in een speciaal leerteam met leraren en praktijkbegeleiders theorie en praktijk aan elkaar te koppelen. 'We leren van en met elkaar.'

Wat goed oogt op papier, blijkt in de klas niet altijd te werken. En wat werkt bij leerlingen, sluit soms niet aan bij hoe het in de boeken staat. Met die ervaring wilde het lectoraat De pedagogische opdracht iets doen: in plaats van theorie en praktijk in de lerarenopleiding als twee aparte onderdelen te behandelen, besloten onderzoekers van Hogeschool Inholland samen met de Pabo Alkmaar te kijken hoe ze de relatie tussen theorie en praktijk kunnen versterken. Het resultaat: de Noord-Hollandse Samenscholing, een partnerschap tussen de pabo, de onderzoekers en vijf regionale opleidingsscholen. Sinds 2020 kunnen studenten hier een dag in de week deelnemen aan een speciaal leerteam. Samen met instituuts- en schoolopleiders en een praktijkbegeleider werken ze aan een thema, bespreken ze opgedane ervaringen en kijken ze mee in verschillende klassen van een aangesloten basisschool. Dat levert leerzame inzichten op, zoals blijkt uit de verhalen van opleidingsdocent Karin Leliveld, student Milou Vermaas en schoolopleider Lisette Groot.

KARIN LELIVELD

opleidingsdocent bij Pabo Inholland Alkmaar

'Eerder kregen studenten op de opleiding te horen over een bepaalde theorie. Vervolgens konden ze op hun stageschool kijken hoe die aansloot op wat ze in de klas zagen. Pas in hun verslag zag ik als docent of ze het begrepen hadden of tegen vragen aanliepen. Binnen de Noord-Hollandse Samenscholing is dat anders. Samen met een schoolopleider geef ik les op de opleidingsschool, waarbij studenten kennis uit de opleiding direct kunnen koppelen aan de praktijk. Vaak beginnen we buiten de klas met een korte instructie over een didactisch of pedagogisch thema. De studenten kunnen vervolgens bij verschillende leerkrachten in de klas zien hoe dit thema vorm krijgt en de belangrijkste indrukken noteren in hun logboek. Daarna komen we weer bijeen en bespreken we welke kenmerken studenten zagen en effectief vonden. Mijn taak is vervolgens om een beweging op gang te brengen, waarbij studenten samen individuele ervaringen op basis van wetenschappelijke bronnen analyseren.'

'Beweging op gang brengen'

Soms is een vraag van de school het startpunt. Zo organiseerde een school een themaweek over het kinderboek *Pluk van de Petteflet*. Konden de studenten daarvoor een rijke leeromgeving maken? Ze richtten vervolgens een gang in als de flat van Pluk. Op elke "verdieping" werd, op basis van wat ze uit de theorie wisten, een ander ontwikkelingsgebied gestimuleerd: taal, rekenen, spel, motoriek en Engels. Voor elk gebied was ook een rollenspel bedacht. De studenten uit het leerteam introduceerden de rollenspellen door een toneelstuk op te voeren. Dankzij de gesprekken binnen het leerteam stimuleren we studenten ook om na te denken over hun eigen onderwijsstijl en -visie en hoe zij deze kunnen vertalen naar de praktijk. Daar hebben ze de rest van hun loopbaan veel voordeel van.'

MILOU VERMAAS derdejaars student NHS

‘In korte tijd heeft de Noord-Hollandse Samenschooling zich ontwikkeld tot een leuke, uitdagende opleiding. Ik zit nu in jaar drie en vind de sterke koppeling met de praktijk erg prettig. Elke week gaan mijn medestudenten en ik langs op een opleidingsschool om antwoord te vinden op een van onze leervragen. Die scholen zetten hun deuren open, laten ons meekijken in de lessen en geven ons een actieve rol. Op die dagen lopen we geen stage, we zijn er puur om te leren. We pakken samen de literatuur erbij, verzamelen en bespreken indrukken, doen ideeën op en proberen soms nieuwe dingen uit.

Een van de vragen in ons leerteam was: hoe kun je een rijke leeromgeving voor het jonge kind creëren? Daarover is in de literatuur veel informatie te vinden. Een rijke leeromgeving gaat over het type lesmateriaal, de lokaalinrichting, maar ook over de vraag hoe de leerkracht met de klas omgaat en hoeveel tijd jonge kinderen krijgen om te spelen. Met behulp van een observatieformulier hebben we bekeken hoe al deze aspecten vorm kregen op de opleidingsschool: de speelhoeken, de aankleding van lokalen en de spelmaterialen. Ook observeerden we het lerarengedrag. Het is interessant om te ontdekken hoe bewust leraren hun klas vaak organiseren.

‘Ieders bijdrage telt’

Een groot voordeel van de Noord-Hollandse Samenschooling is dat je als student in een kleine groep aan de slag gaat: we zijn met maximaal vijftien studenten. Iedereen kent elkaar en ieders bijdrage telt. We leren van en met elkaar. Ik heb het gevoel dat ik hierdoor straks nog beter beslagen ten ijs kom als ik aan het werk ga.’

LISETTE GROOT schoolopleider bij Stichting Ronduit

‘Dankzij de Noord-Hollandse Samenschooling versterken theorie en praktijk elkaar. Theorie gaat leven als de student zich er een beeld bij kan vormen. En dat gebeurt als je met elkaar scholen in trekt, gericht om je heen kijkt en praktijkervaringen vanuit verschillende contexten bespreekt.

‘Theorie gaat leven’

Door het bespreken van hun ervaringen, werken de studenten niet alleen aan hun eigen ontwikkeling, maar stimuleren ze ons ook om opnieuw naar ons handelen en het onderwijs te kijken. Ze helpen ons om alert te blijven en brengen ons soms op nieuwe ideeën. Zo helpen we elkaar verder.

We geven als opleidingsschool studenten veel ruimte om kennis te maken met verschillende contexten: ze zien diverse soorten scholen van binnen en schuiven aan in klassen op verschillende niveaus. Ook nodig ik geregeld experts van onze stichting uit om bij de leerteams aan te schuiven en te vertellen over hun ervaringen.

Voor scholen binnen onze stichting is de Noord-Hollandse Samenschooling bijzonder waardevol. De studenten brengen veel nieuwe kennis de scholen in en koppelen deze actief aan wat ze om zich heen zien. Ze stellen de meest uiteenlopende vragen: Hoe geeft een leraar goede feedback? Hoe ziet een effectief compliment eruit? Vanuit de theorie weten ze dat het belangrijk is om positieve feedback te koppelen aan wat je wilt vergroten of ontwikkelen. Bijvoorbeeld de inhoud van de les, het proces, de aanpak, het gedrag. Met behulp van een kijkwijzer observeren ze in de praktijk hoe leerkrachten positieve feedback geven en bespreken ze hoe effectief dat is. Wat kan een leerling nu eigenlijk met die feedback? Daarover hebben ze het dan samen na afloop. Zo houden studenten en leerkrachten elkaar scherp.’

*Meer lezen
over het thema
'Samen opleiden
en professionaliseren'? Ga naar
inholland.nl.*

Zo maak je verschil

Alle kinderen gelijke kansen bieden, kan voor leraren uitdagend zijn. Wat een kind nodig heeft, verschilt per situatie. Twee leraren vertellen hoe het project 'Kansen in context' hen helpt om meer grip te krijgen op deze complexe opgave.

Elke klas telt wel leerlingen met een sociaaleconomisch zwakke positie of uit een onveilige thuissituatie, vol geweld of verslavingsproblemen. Hoe kun je ze dan een solide basis meegeven van kennis, vaardigheden en zelfvertrouwen? Kansen in context is een onderzoeksproject van het lectoraat De pedagogische opdracht, waarin onderzoekers samen met leraren(opleiders) en studenten antwoord proberen te geven op deze vraag.

Els

*lerares en zorgcoördinator op basisschool
De Pionier in Wormerveer*

'Onze school staat in een "vergeten" wijk met verouderde huurwoningen. Huiselijk geweld of armoede komt ook in ons dorp voor. Natuurlijk merk je dat in de klas. Als sommige leerlingen 's ochtends naar school komen, zitten hun hoofden al helemaal vol. Dat uit zich in gedrag, maar ook in "uit" staan: ze nemen niets op van een les.'

Veerkracht

'Meedoen aan dit project is een cadeautje. Onder begeleiding van de onderzoekers realiseren we ons bijvoorbeeld meer hoe

belangrijk hoge verwachtingen zijn, van deze leerlingen, maar ook van onszelf. We hebben een jong team; het is fijn om over deze zaken te sparren. We zijn begonnen de pedagogische opdracht van onze school duidelijker te verwoorden: dat alle kinderen kansen verdienen, ook al is het moeilijk. Natuurlijk zien we de zorgen waarmee kinderen kampen. Maar we doen ook een beroep op hun veerkracht en zeggen: "Wij gaan jou helpen, want jij bent dat waard".

Uitspreken dat ze kansen hebben en hen helpen, heeft ongelooflijk veel effect op leerlingen.'

Inchecken

'We starten de dag met een gesprekje met elke leerling: hoe gaat het? Kinderen die meer nodig hebben, kunnen bij mij "inchecken" voor een uitgebreider gesprek. Soms nodig ik daar iemand voor uit, bijvoorbeeld een kind dat steeds negatief wordt bejegend door een ouder. Sommige leerlingen vertonen dan ook negatief gedrag in de klas. Dat proberen we op te lossen middels pedagogische begeleiding gekoppeld aan didactiek. Dus naast de problemen, bespreek ik ook positieve, "schoolse" zaken met de leerling die zo toch iets leert.'

Eyeopener

'We kijken in het team nu vooral naar ons eigen handelen in de klas en naar specifieke situaties, zoals een kind dat niet verder komt met rekenen of dat heftig gedrag vertoont. In een zogeheten ervaringsreconstructie nemen we dat onder de loep. Het is een gesprekstechniek om open te onderzoeken met je collega's wat er aan de hand is. We stellen eerst verhelderingsvragen, daarna komt iedereen met mogelijke verklaringen. Het valt op dat we vroeger geneigd waren voor verklaringen altijd naar het kind te kijken. Nu zoeken we het ook in wat de leraar doet, durft of weet, in de pedagogische opdracht die we voor ogen hebben en benutten we onderzoek en theorie. Het helpt een collega fris naar de situatie te kijken. Een kind dat met rekenen vastliep, bleek bijvoorbeeld thuis ook erg te moeten presteren. We hebben de nadruk op rekenen losgelaten en het kind groeit weer. Dat was een *eyeopener*, hoe pedagogiek en didactiek met elkaar verweven zijn.'

'Wij gaan jou helpen,
want jij bent dat waard'

wat vraagt dit van jou? Daarbij besteden we expliciet aandacht aan de zogenoemde vijf G's: Gebeurtenis, Gedachten, Gevoelens, Gedrag en Gevolg. In dit voorbeeld besef je dan dat het leerlinggedrag voortkomt uit een gebrek aan taal, maar dat het jouw reactie wel beïnvloedt. Het gesprek maakt je bewust van je handelen. De hamvraag is steeds: waarom doen we wat we doen en wat moeten we kunnen of weten om het goede nog beter te doen?'

Veiligheid

'Een leraar vertelde bijvoorbeeld in die focusgroep dat ze op de vloer van de klas al-

lemaal blauwe vervlekken zag; in een primaire reactie vroeg ze streng aan de kinderen wie dat had gedaan. Geconfronteerd met de angst in de ogen van een paar leerlingen, realiseerde ze zich hoe belangrijk het is om een veilige sfeer te creëren. Juist omdat veel kinderen dit thuis soms niet ervaren. Die veiligheid is nodig om te kunnen leren. Misschien was haar strengheid geen goede pedagogisch-didactische keuze. Immers, behalve naar een veilige leeromgeving streven wij er ook naar dat leerlingen volwassenen leren vertrouwen. Dat vertrouwen liep het risico beschadigd te worden. Dat besef en het voornemen om het een volgende keer anders te doen, kwam toen ze het voorval met collega's besprak. Dat hielp weer te focussen op de pedagogische opdracht.'

'Ons beroep is soms moeilijk, maar wel mooi'

Lees meer over het thema 'Kansen in context' op inholland.nl.

Robin

Intern begeleider op basisschool de Vlinder in Heemskerk

'Onze school staat in een wijk met relatief veel armoede, soms van generatie op generatie. Daarnaast zijn er veel nieuwkomers. Werken op een "gemengde" school geeft mij energie, maar confronteert mij ook met allerlei problemen. Hoe maak je de thuissituatie van leerlingen veiliger, zonder het contact met ouders te verliezen? Sommige kinderen en ouders maken ernstige dingen mee, zoals armoede of huiselijk geweld. Vaak ontblijten ze niet voordat ze naar school komen. Sinds kort runnen we daarom op school een boterhammenbar. In het team hebben we wel overlegd of dit bij onze taak als leraar past. Voorheen zocht ik naar praktische, organisatorische oplossingen. Dankzij Kansen in context heb ik me verdiept in de theorie. Ik heb nu meer oog voor mijn eigen handelen als ib-er. Ik probeer de vraag te beantwoorden: wat heeft deze leerling volgens jou pedagogisch-didactisch nodig om verder te komen en wat vraagt dat van ons? Leraren en ik komen hierdoor met meer structurele oplossingen die we ook kunnen onderbouwen.'

Betere keuzes

'In een focusgroep van zes leraren noteren we in *journals* bijzondere ervaringen, bijvoorbeeld het onvermogen dat je voelt wanneer je leerling zich vooral fysiek uit. We bespreken zo'n casus open met elkaar:

Open bevragen

'In de wandelgangen delen collega's nu gemakkelijker wat ze meemaken, zowel leuke als moeilijke dingen. Onderling is er meer openheid in het team dan voorheen. Alleen stoom afblazen in de koffiekamer is onvoldoende. Je moet af en toe stilstaan en samen kijken naar wat er echt aan de hand is. Als je elkaar open bevraagt en bekijkt wat er nodig is, dan ervaar je dat ons beroep moeilijk is, maar wel mooi.' ■

‘Persoonsvorming speelt continu’

Ze was net begonnen aan een minor over persoonsvorming, toen **Sanne Alderliesten** tijdens de pabo-opleiding een lastige stageklas trof. Ze kon de theorie meteen toepassen in de praktijk.

Sanne Alderliesten is docent aan de Graaf Reinald-school in Gorinchem. Ze geeft les in fase 10/11, wat overeenkomt met eind groep 5 en begin groep 6.

Hoe raakte je geïnteresseerd in persoonsvorming?

‘Aan het begin van mijn studie had ik geen idee wat persoonsvorming inhield en dat het onderwerp een rol speelde in het onderwijs, totdat ik in het derde jaar een minor moest kiezen. Ik ontdekte de minor “Meesterlijk met mensen” waarin studenten onderzoeken welke factoren kinderen vormen en welke invloed jij als leerkracht daarop hebt. Dáár wilde ik meer over weten.’

Wat heb je ontdekt?

‘Ik ging beseffen: ik kan een positieve invloed hebben op de persoonsvorming van leerlingen. Elk kind in de klas is uniek, met een eigen achtergrond, een eigen verleden en een eigen persoonlijkheid. Als leraar kan ik ze meegeven dat het oké is jezelf op je eigen manier te ontwikkelen, met eigen interesses en een eigen mening. Tegelijkertijd moeten al die verschillende leerlingen wel met elkaar kunnen omgaan in de klas en later in de multiculturele samenleving. Als leerkracht speel je een belangrijke rol om ze daar op voor te bereiden.’

Je liep al stage toen je de minor ging volgen. Had wat je leerde direct invloed op de manier waarop je les gaf?

‘Toen ik net begonnen was met de minor, kreeg ik plotseling een andere klas. En die was pittig: gedrags-

problemen en ruzies, de sfeer was onveilig. Er werd gewerkt met gele en rode kaarten. Die moest ik uitdelen wanneer een kind zich niet aan de regels hield, maar dat verergerde de situatie. Door me te verdiepen in persoonsvorming, leerde ik anders naar situaties kijken. Ik kon mijn ervaringen voorleggen aan medestudenten en oplossingen uitproberen in de klas. Als er iets vervelends gebeurde, ging ik met leerlingen in de kring zitten en erover praten. Goed gedrag besloot ik te belonen. De sfeer bleef onveilig, maar de situatie werd houdbaar.’

Voor je scriptie heb je onderzoek gedaan op je stageschool. Wat waren jouw bevindingen?

‘Voor mijn scriptie heb ik onderzocht hoe persoonsvorming geïntegreerd zou kunnen worden in de dagelijkse praktijk op mijn stageschool. De andere leraren waren niet zo met het onderwerp bezig. Ik ben ze vragen gaan stellen: Welke rol heeft persoonsvorming volgens jullie? Vinden jullie het onderwerp belangrijk? Zouden jullie er meer aandacht aan willen besteden? De stageschool heeft toen een team van leraren samengesteld waarmee ik heb onderzocht wat de beste manier was om persoonsvorming te integreren in de praktijk. We kozen voor een methode over sociaal-emotioneel leren, burgerschap en mediawijsheid. Deze methode is ook ingevoerd.’

Is een lesmethode de beste manier om persoonsvorming in de klas te integreren?

‘In het huidige onderwijs waarin de inspectie eist dat een school doelen stelt die je kunt meten, werkt een methode goed. Ik zou dan wel kiezen voor een methode die reflectief werkt, met bijvoorbeeld filmpjes, oefeningen en aan het eind van elke les een klassikale evaluatie. Idealiter zou persoonsvorming geïntegreerd zijn in het wezen van elke school, maar methodes zijn een goed begin.’ ■

Geïnteresseerd in persoonsvorming?

1. **Begin bij jezelf:** probeer vormingsmomenten te herkennen en schrijf ze tijdens de les op.
2. **Lees literatuur:** krijg meer grip op de betekenis van dit complexe en brede onderwerp.
3. **Praat met je team:** bespreek met collega's wat je kinderen hoopt mee te geven.

TIPS